

ПОЛИТИЧКИ КОНФЛИК ИЗБОРОТ НА СУДИИ

Љупчо Арнаудовски е роден 1931 година во Охрид. Основно и средно образование завршува во родниот град, а Виша полициска школа на УДБА на СФРЈ во 1952 година. Потоа се вработува во македонската полиција, а паралелно студира на Правниот факултет во Скопје (1956). Во 1971 година магистрира на Кривично-правните науки во Загреб, а докторира во 1975 година на Правниот факултет во Скопје. Во 1963 година го формира Институтот за проблеми на криминалитетот, кој подоцна е укинат. Од полицијата се префрла на Институтот за социолошки и политичко-правни работи (1968). Во периодот 1971/74 година е министер за внатрешни работи, а од оваа функција е сменет со образложение дека е анархолиберал. Од учебната 1975 година па сè до пензионирањето предава криминологија и пенеологија на Правниот факултет во Скопје. Од 1997 до 2001 година е член на првиот Републички судски совет на Република Македонија.

■ Разговорот го водеше: **Кокан СТОЈЧЕВ**

☀ Професоре Арнаудовски, реформите во правосудството се наоѓаат на чекор од заокружувањето на правната регулатива, која наводно ќе овозможи поажурно и независно судство. Но, останува дилемата врз која анализа се заснова овој концепт, односно јавноста не беше запозната со податоците во неа?

АРНАУДОВСКИ: За мене реформата на правосудството не претставува еднокретен чин, со кој ќе донесеме еден, три или пет закони, па ќе ја завршиме. Таа мора да значи постојано реформирање или движење напред. Ова го велам од едноставна причина, бидејќи заштитата на правата и слободите на човекот се во рацете на судството, а овие права, според меѓународните документи, се наоѓаат во постојано движење. Значи, зборуваме за петта етапа од развојот на правата на човекот. Ако е така судството мора да се реформира. Вториот проблем кој се поставува е местото и улогата на судството во правната држава. За мене тоа е клучниот проблем. Правната држава има три основни принципи: поделбата на власта, слободата на избор и независно судство.

☀ Значи, дојдовме до констатација дека имаме криза во владеењето на правото и политиката сè повеќе се меша во реформите на правосудството...?

АРНАУДОВСКИ: Вашето прашање го иницира проблемот на ефикасноста на судството. За мене, ефикасноста на судството не претставува главен проблем, туку каква е положбата на судството во политичкиот систем и како двете други власти се однесуваат кон него? Кога почнавме да ја правиме реформата и Законот за судови, постојано инсистирав и сè уште се залагам за тоа дека мора да се разреши проблемот на односот на двете власти кон судството. Постојат огромен број аргументи дека настапува политизација на судството, затоа што двете други власти премногу се мешаат во неговата работа. На пример, Собранието избира судии не кога ќе побара Судскиот совет, туку тогаш кога тоа ќе одлучи. Клучен проблем е како тоа Собранието се однесува, а за извршната власт и да не зборуваме.

ТИ И КОАЛИЦИИ ЗА

Сегашната владејачка гарнитура вели дека со профункционирањето на Законот за парнична и на Законот за извршна постапка ќе се растоварат основните судови. Поради ова, се наметнува прашањето дали овие реформи тргнаа во вистинска насока или тоа и натаму претставува парола за да може политиката да го задржи влијанието врз судството?

АРНАУДОВСКИ: Во однос на Законот за парнична постапка морам да речам дека со неколкуте решенија, со кои товарот на докажување се префрли на тужителот и него го доведуваат во активен однос кон сопствениот предмет, значи во одредена смисла ќе се отстрани т.н. мангуплук на адвокатите, кои ги одлагаа спорите. Но, ќе ги видиме тие ефекти. Што се однесува до извршувањето, за него создадовме специјална служба. Но, извршувањето претставува посебна процедура, која е комплексна. Во која смисла? Имено, кога решението ќе дојде до

Дали навистина ќе имаме поажурно судство ако во него сè повеќе се меша политиката, а истовремено во судовите пресудите се пишуваат на машини за чување?

АРНАУДОВСКИ: Пред да одговорам на прашањето сакам да дополнам, дали граѓаните имаат информација што работат судиите? Во 2004 година, во судството имало околу 1.170.000 предмети, од кои околу 600.000 биле решени, односно 20 отсто. Што за мене тука е проблем? Главниот проблем е што судовите не можат да ги решат предметите, кои дошле во тековната година. Ако тоа не го прават, значи постојано се зголемува бројот на нерешените предмети. Вториот проблем е структурата на предметите, кривичните предмети учествуваат со 1 процент, а граѓанските со 4 отсто. Но, затоа прекршоците се со 30 отсто, извршните со 30 проценти, а стопанските предмети со 10 отсто. Значи, тука има проблем, се однесува на прекршоците. Според тоа, се наметнува прашањето за што одлучуваат судовите ако 30 проценти, односно секој трет предмет не е извршен. Тој проблем создава можност за претпоставка дека судовите не си ја вршат својата работа. Инаку, во 1997 година, во однос на прекршоците направивме голема грешка, со тоа што ги прогласивме за кривични дела. На тој начин создадовме услови секој прекршок кој е обжален да се води во нормална постапка.

Новиот Предлог-закон за судовите нуди организација со која треба да се формираат виши судови во Скопје, Битола, Штип и алтернатива со Тетово, како и апелациони судови во овие градови, со алтернатива во Гостивар. За прв пат ваквиот понуден модел не наидува на одобрување кај пратениците од владејачката гарнитура, бидејќи тоа би претставувало скапа организација. Врз кој принцип е направена новата поделба на судовите? Се чувствува недостаток на критериуми, број на население, број на предмети, број на судии итн.?

АРНАУДОВСКИ: Според мене, и во организацијата на судовите клучен проблем е дали ќе создадеме претпоставки дека тоа ќе биде независно. Во тој поглед, во Законот за судови, во неговите начела е внесена одредба која гласи дека независноста на судството ја обезбедуваат Собранието и Владата. Во Битола колегите ме прашаа со која методологија ќе ја обезбедат, како ќе обезбедат независност. Очигледно имаат право, тоа мораме да го разработиме. Но, во другите делови, што се однесува на положбата на судијата и на судовите, во меѓусебниот однос има некои одредби кои независноста ја подигнаа на повисоко ниво. Сега клучно прашање е дали имаме анализа. Ние кои работевме во комисијата самостојно доаѓавме до податоци, кои ни ги даваа од правосудството. При тоа, и самостојно ги анализиравме и заклучуваме дека со вишите судови ќе се добие растоварување на основните судови и поголема ефикасност. Во тој контекст, прво основните су-

извршување тоа е завршена работа. Меѓутоа, се наметнува прашање дали судиите кои ги решаваат предметите и носат одлуки, водат сметка за нивното решение, односно дали одлуката е или не е извршена. Тие не водат сметка. Ние во државава создадовме многу служби, полициска, извршна итн., а прашање е дали и оваа служба која сега ја создаваме ќе биде оспособена или колку ќе биде професионална?

Во овој процес се чувствува незаинтересираност на судиите, дали тоа е плод на намерно дистанцирање или нивните предлози не можат да најдат простор, бидејќи политиката им пречи на нивниот пат?

АРНАУДОВСКИ: И во овој случај забележувам два проблема. Прво, работам во две комисии во кои се подготвуваа Законот за судовите и Законот за судскиот совет. Министрите направија комисии од 17, односно 19 лица, во кои се застапени сите, Врховниот суд итн. За жал, судиите од повисоките судови воопшто не се појавија на комисиите. А сега викаат дека немаат влијание... па каде е поголемо влијанието од таму каде што се прави законот. На пример, Врховниот суд закажа општа седница на која ќе расправаат за законите. Тоа е одлично. Но,

дови ги ослободивме од лесните граѓански и кривични предмети. Иако од податокот кој го кажав произлегува дека главниот товар не е во граѓанските и во кривичните предмети, туку во извршните, прекршочните и стопанските. Сега прекршочните предмети ќе преминат кај управните органи. Со ова направивме револуционерна измена, бидејќи решаваме два проблема. Прво, го решивме проблемот на растоварување на основните судови со кривичните предмети, но треба да размислуваме за предметите чија граница од 10 години затвор треба да се симне на 4, бидејќи предметите од овој карактер, од 10 години се многу малку. Ако границата ја ставиме на 4 години затвор ќе решиме некој проблем. И второ, вишите судови треба да ги преземат организираниот криминалитет и стопанските предмети. Ако тоа го направиме мислам дека нема да имаме големи материјални издатоци. Значи, останува уште еден проблем, Врховниот суд кој е преоптоварен со управни спорови. Странците нè убедуваат дека треба да направиме некаков административен управен суд, кој дел од предметите кои се решаваат во Врховниот суд, како управни спорови би се насочиле кон управниот суд, во кој граѓаните ќе можат да се жалат и овој суд побрзо ќе ги решава. За сега, како член на комисијата, не ми е јасно како ќе изгледа тој управен суд!

Со оглед на бројот на кадри, простор итн. дали тетовскиот виш суд ќе може да се носи со товарот на тешкиот криминал или трговијата со бело робје?

АРНАУДОВСКИ: На друг начин ќе одговорам на прашањето, расправајќи за составот и начинот на изборот на новиот судски совет, на колегите од етничките заедници постојано им го поставувам истото прашање, дали има македонска, албанска, ромска, турска правда, или судијата е човек, кој носи одговорност за правично судење. Нели, затоа го викаме судија! Значи, тоа има влијание врз судиите. Верувам дека тоа ќе се одрази и врз работата на Судскиот совет, при изборот на судии итн. Тука треба да се постави прашањето дали тетовскиот суд може да се справи со тешкиот криминал. Може, но прашањето е колку политизацијата е внесена во предметите? А, постои и еден друг надворешен проблем, кој влијае врз одговорот на прашањето, но и на други проблеми или дилеми. Каква беше војната во 2001 година? За кого беше праведна, а за кого беше неправедна? Одговорот на ова прашање нè доведува и до одговор на други прашања, кои секојдневно ги имаме во политиката, Законот за амнестија, законот за борците на ОНА, дали треба да добијат рамноправни права и многу други. Одговорот на прашањето мора да се даде!

Дали во однос на надлежностите ќе имаме судир меѓу судовите?

АРНАУДОВСКИ: Не, сега добиваме два вида основни судови, основни и виши. Со ова мислам дека ќе го поевтиниме и ќе го забрзаме судскиот процес. Но, и проблемот со оние судови, кои се мали, Ресен, Берово, Кратово..., каде нема доволно судии и за да се формираат совети, ќе се создадат одделенија на судовите од Битола, Штип итн. Поважно ни е да го подигнеме квалитетот. Статистиката која ја користевме ни покажува дека распоредот на вишите судови и на апелационите судови одговара и треба да ја задржиме двостепеноста, но и да го зголемиме обемот на работа на апелационите судови, бидејќи сега во Македонија единствено овие судови се ажурни. А прашањето е дали во Гостивар или во Тетово ќе има нови судови, е тоа веќе е политика.

Додека ова го работевте постоеја и две други идеи, да се формираат специјализирани одделенија во основните судови или да се формираат специјализирани судови. Зошто овие идеи не поминаа?

АРНАУДОВСКИ: Прашањето за специјализирани судови уште не е сосема напуштено, веројатно од тие иницијативи ќе дојде управниот суд. На расправата во Битола беа и синди-

калците, кои бараат да се вратиме кон работните спорови. Поради ова, ќе ги посетам основните судови во Скопје за да видам каква е состојбата со работните спорови, бидејќи таму има најголема повреда на правата на работниците и заштитата не е на она нужно ниво. Сепак, не ја поддржувам идејата за специјализирани судови, туку во рамките на основите судовите треба да се развијат одделенијата, кривично, граѓанско, стопанско, прекршочно итн. Аргументите велат дека кога ќе ги развиеме одделенијата тогаш квалитетот на работата на судиите ќе се подигне. На пример, одделенијата во Битола и во Кавадарци добро работат. Но, постои еден друг проблем за кој не се води сметка. Имено, ние сме релативно мало подрачје во кое доколку еден судија почне да работи како кривичар во основен суд и му се обезбеди правилно движење во кариерата, ќе има резултати. Меѓутоа, има десетици примери кога кривичари од основен суд наместо да одат кон врховниот суд, се префрлаат на граѓанска материја. Значи, мораме да ја развиеме внатрешната структура на судскиот персонал и нивното наградување, односно судиите треба да имаат успешно движење во кариерата.

Долго време премолчно се говореше за недостаток на финансиски средства за функционирање на судовите, но неодамна, прв пат еснафот јавно кажа и потенцира дека се наоѓа во минус. Дали во вакви услови, какви што се моментно, можеме да ги спроведеме реформите?

АРНАУДОВСКИ: Повторно ќе речам, тоа е проблем на ставот на двете власти кон независноста на судството. Без самостоен судски буџет нема независно судство. Тоа треба да ви биде јасно. Ако во моментот се јавиме во геѓелискиот или во кичевскиот суд, таму има еднонасочна телефонска линија, можеме да ги бараме, но тие не можат да не бараат, бидејќи не се платени сметките. Дури поштата ни прави привилегија. Јас сум иницијаторот за донесување на Законот за судски буџет. Но, многу ми е криво што тој концепт, кој го имав изградено со уште двајца колеги, не преовлада туку се прифати друг. Затоа сега инсистирам, покрај овие два закона, во пакет треба да одат и Законот за судски буџет, кој треба да го менуваме, како и да донесеме закон за судски плати. Основен проблем на судскиот буџет е во тоа што двата главни критериума не постојат како делови на буџетот, а тоа се функцијата на судот и наградувањето на судиите. Функцијата на судот се однесува на работата, на вештачењата, патувањата, докази итн., кои мора да се платат. Но, нема од каде да се платат. Тоа е функцијата на судот. Второ, платите. Тие треба да се решат со закон.

Според предлогот за судови, се намалува потребното работно искуство за именување судии. На пример, за судија во основен суд е потребно двегодишно искуство и положен правосуден испит, за вишите 4 наместо претходните 7 години итн. Која е логиката на ваквите критериуми, ако се има предвид тежината на предметите за кои се надлежни овие судови?

АРНАУДОВСКИ: Судиската работа е професија. Јас сметам дека има три професии кои, и кога човек ќе умре, секогаш по неа го идентификуваат. Генералот ќе биде генерал. Професор на универзитет-професор, а кога судијата ќе умре, повторно ќе биде судија. Ќе кажуват судијата умре. Кога во групата работевме по ова прашање изразив несогласување и го делаа вашето мислење за професијата дека годините кои се одредуваат се малку. Сите мислат дека тој проблем ќе се реши со Академијата, бидејќи од сега ќе се избираат судии од оние кои ќе ја завршат. И таков став има во законот. Јас се прашувам, ако тие од Академијата одат директно за судии зошто тогаш е Судскиот совет. Кој ќе ги избира? На овој начин тие ќе бидат избрани! Во тој контекст, Академијата може да биде некој услов, но тоа образование мора да биде завршено со одреден квалитет, со способност. Можеби нема да имаат влијание годините во судството, но искуството е незаменливо кога се работи за судовите и тоа не смее да се потценува.

Но, за мене основен проблем се критериумите за формирање судски буџет, кои ги немаме. Тоа е стариот пристап, чии основи се од пред пет години и тие важат во Министерството за финансии. Мораме да направиме критериуми, кои ќе ни кажат колку чини еден предмет, кривичен, граѓански, стопански, колку предмети има судот од тој вид, а дури потоа ќе го направиме судскиот буџет. Вториот критериум треба да биде колку не чини еден судија. И кога двата критериума ќе ги споиме во еден однос, ќе дојдеме до формирање на судскиот буџет. Но, најмногу ќе дојдеме до одговорот на прашањето како ќе го направиме судството да биде поефикасно?

Тивкиот судир меѓу Републичкиот судски совет и Врховниот суд, всушност ги покажа сите можни слабости на оваа релација. Како тогаш ќе функционира оваа двојка, која треба да ги решава проблемите во судството и истовремено да се занимава со кадровската екипиратност?

АРНАУДОВСКИ: Видете, бев член на првиот РСС и ние како Совет овие проблеми ги немавме. Мислам дека тој Совет беше со углед, достоинство и одлучност, а министрите и претседателот на Врховниот суд доагаа и даваа мислења, но и не почитуваа и ги разменуваа ставовите. За мене, оние измени кои во меѓувреме ги направивме во Законот за судски совет, беа фатални и лоши. Со закон не можеме да создадеме идеални луѓе, односно како тие треба да изгледаат! Тие имаат свои карактеристики, а чесноста и достоинството не можат да се гарантираат со закон. Во проблемот има една друга работа, Судскиот совет мора да изгради метод на работа, со кој ќе обезбедува објективност, комуникации со судиите, извештаи за работа и за квалитетот на судиите. Кога ние работевме немаше судија со кој немавме личен контакт. Како што сега е направен методот за состав на Судскиот совет, има седум структури. Претседателот на државата избира две структури, национална и професионална. Судиите избираат три структури, национална, професионална и територијална. Собранието - две структури, професионална и национална, Бадентерово правило. Значи ли тоа дека во тој Судски совет ќе почне политичка борба за формирање мнозинства или коалиции за да се избираат судиите?

Дали оваа опасност ја забележавме при поставувањето на последните претседатели на судовите во Македонија?

АРНАУДОВСКИ: Морам да кажам дека не можам да го сфатам поведението на било кои од овие функционери, бидејќи функцијата не е приватна работа. Тие можат да не се согласуваат или да не се трпат. Но, функцијата мора да се извршува јавно, одговорно и совесно итн. Тука нема не правеење муабет. Но, да се вратам на главниот проблем, проблемот на финансирање на судството мора да се реши. Не може да се работи во овие состојби. На пример, не може министерот за финансии да му диктира на судството како да се однесува или да си ја гледа работата, дали е корумпирано. Тоа не е начин и однос на разговор меѓу две или три власти.

Значи, ќе дојде до дисхармонија меѓу теоријата и практиката?

АРНАУДОВСКИ: Апсолутно. Во самиот закон имаше предлог за да се дојде до функцијата судија, во претходните услови требаше 5 години искуство како стручен соработник во суд. За Апелационен беше 8, а за Врховен суд 12 години. Сега тоа се намали. Не знам од каде дојде тврдењето дека на младите им се затворени перспективите, па затоа треба да се скусат роковите за тие да можат да напредуваат. Мислам дека само возрасни луѓе, со големо животно искуство, можат да судат тешки кривични дела.

Ако се следат ставовите на ДУИ, кои во претходната фаза бараа намалување на годините искуство, тогаш во овие услови има политика?

АРНАУДОВСКИ: Има многу индикации. Но, повторно ќе потенцирам, мене најмногу ми пречи Бадентеровото правило - инсистирањето на 20 отсто. За ова го имам следното објаснување, кое често на полицајците им го укажувам, во Европскиот кодекс за етиката на полицијата има одредба, која вели

дека во мултинационалните општества мора да се води сметка за застапеноста на националностите... но, прво се бараат стручноста и професионалноста.

Има ли потенцијал албанската заедница во Македонија да понуди квалитетни кадри, кои ќе одговараат на сегашните понудени критериуми?

АРНАУДОВСКИ: Мислам дека и во таа ситуација тие не можат да понудат кадри за судии. Ќе посочам не националната припадност, туку етиката, професионалноста, чесноста, интегритетот на судијата, достоинството, се категории кои треба да ги развиваме.

Поради ваквите состојби во судството се доведува во прашање третманот на хашките случаи пред македонското судство. Можеме ли да имаме објективно и правично судење, бидејќи станува збор за специфични предмети, за кои во соседните земји се формирани посебни судови, а кај нас се оди на варијантата да се формира посебен судски тим?

АРНАУДОВСКИ: Овде се поставуваат две прашања. Тоа што европските структури нè упатуваат како да судиме, кога да судиме, вршат повреда на еден од основните принципи на меѓународното право за тоа како се распоредуваат предметите и на кои судии. Тоа е прашањето за непристрасноста на судијата. Повредата на принципот на непристрасност е основа некој судија да биде разрешен. Во тој контекст, имав некои разговори со замениците на Карла дел Понте, кои беа тука за да бараат сведоци, и им укажав на ова. Тие замолчеа. Но, тука се наметнуваат два клучни проблема. За овие предмети не се потребни специјални судови. Нашите судови сега судат тешки предмети од мито, корупција, кривични дела од трговија со луѓе, тероризам итн. Второ, постапката на второстепеност, жалбена е обезбедена. Според тоа, ме чудат некои наши политичари кои ги обезбреднуваат нашите судии и на тој начин им укажуваат недоверба, дали се способни или не. Предметите треба да дојдат тука. Но, се јавува и друг проблем. Никој од судиите не знае што сè има во предметите, какви докази, кој ги собирал, што сме доставиле таму. Ако дојдат тука нашите судии не можат да судат врз основа на докази, кои ги собрале некои странски органи. Според тоа, клучно прашање е тоа што ние требаше да го донесеме законот за соработка со Хашкиот суд.

Зошто Владата одлучи предметите од Хаг да ги презема етапно, а не во пакет, како што се постапи во соседството?

АРНАУДОВСКИ: Лично мислам дека при испраќањето на предметите во Хаг имаше елементи на политизација, расправите кои досега се воде околу ова прашање дополнително ја исполитизираа ситуацијата. Според тоа, апсолутно има политика и во нивното враќање. Не гледам зошто тие етапно би требало да се решаваат, дали проблемот е на изборите или некој друг, не сум информиран. Но, се внесува политизација и само таа може да им ја отежни работата на нашите судии.

Зошто предметот на Бошкоски и на Тарчуловски Владата не го бара заедно со останатите четири предмети?

АРНАУДОВСКИ: За овој предмет најмалку гледам причини зошто тој да не се решава кај нас, но многу малку знам за него, како е конструиран. Во врска со ова можам да кажам дека претставници на Дел Понте од мене бараа да им дадеме докази во насока на тоа дека Тарчуловски и Бошкоски ги пречекориле своите овластувања. Јас немам такви сознанија. За тоа треба да се видат архивите на МВР, на врховниот командант - кај претседателот, кој, што и како наредувал и што се случувало. Но, за мене е позначајно нешто друго, односно дека случајот на Бошкоски се случуваше во војна. Во неа загинаа и македонски војници и Албанци. Кој погинал, зошто нашата позиција имала причина да учествува? Тоа се претходни прашања на кои треба да одговориме.